

національної школи суддів України. 2024. № 1 (46). С. 46–55.

5. Гавриленко В. В. Система міжнародно-правових норм та принципів – основа правового регулювання діяльності національних правоохоронних органів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 5. С. 879–886.

6. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

7. Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. та Пояснювальний меморандум. URL : https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.

8. Кодекс професійної етики судді: документ № n0004415-02, затверджений V з'їздом суддів України від 24.10.2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0004415-02#Text>.

Лілія МЕЖЕВСЬКА

заступник директора

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ЗАПОВІТ: ПОНЯТТЯ, ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСНОВНІ ВИДИ

Заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи, що набуває чинності після її смерті й визначає порядок переходу належного їй майна до спадкоємців.

Іншими словами, це акт останньої волі, у якому заповідач самостійно вирішує, кому і в яких частках має перейти його майно.

Право скласти заповіт належить кожному повнолітньому громадянину, який має повну цивільну дієздатність – тобто досяг 18 років, усвідомлює свої дії, здатний ними керувати й нести юридичну відповідальність за їх наслідки.

Таке право є особистим і невідчужуваним, тому не може здійснюватися через представника [1, с. 157].

Відповідно до положень Цивільного кодексу України, заповідач має право в будь-який момент змінити або скасувати свій заповіт, не пояснюючи причин. Це дозволяє людині враховувати зміни у житті – сімейному становищі, майнових відносинах, особистих переконаннях чи відносинах зі спадкоємцями [2, с. 273]. Кожен новий заповіт повністю або частково скасовує попередній, якщо він стосується тих самих об'єктів спадкування.

Українське законодавство передбачає кілька форм заповітів, які відрізняються процедурою оформлення, умовами дійсності та наслідками для

спадкоємців. До найпоширеніших належать: заповіт з умовою, спільний заповіт подружжя та секретний заповіт.

Заповіт з умовою: це різновид заповіту, у якому право спадкоємця на отримання майна ставиться в залежність від виконання певної умови, визначеної заповідачем.

Згідно зі ст. 1242 Цивільного кодексу України, заповідач може передбачити у заповіті обставину, з настанням або без настання якої спадкоємець набуває або втрачає право на спадкування.

Приклади таких умов:

- отримання освіти або здобуття певного фаху;
- укладення шлюбу;
- здійснення догляду за конкретною особою;
- виконання певної волонтерської, творчої чи професійної діяльності.

Однак така умова не може суперечити закону, моральним засадам суспільства чи інтересам самого спадкоємця. Якщо умова є законною, її виконання є обов'язковою передумовою набуття спадщини.

Спільний заповіт подружжя: українське законодавство передбачає можливість для подружжя скласти єдиний спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності (ст. 1243 ЦК України).

У такому заповіті подружжя визначає:

- кому і в якому порядку буде передане спільно нажите майно після смерті обох;
- порядок користування цим майном після смерті одного з подружжя;
- осіб, які мають отримати спадщину після смерті другого [1, с. 77].

Особливості спільного заповіту:

- після смерті одного з подружжя його частка переходить до живого чоловіка або дружини;
- інший із подружжя зберігає право користуватися всім майном до своєї смерті;
- нотаріус накладає заборону на відчуження спільного майна до моменту смерті обох подружжя;
- лише після смерті другого з подружжя майно передається зазначеним спадкоємцям.

Ця форма заповіту забезпечує збереження спільного майна сім'ї й гарантує стабільність у його правовому режимі до моменту остаточного переходу спадщини.

Секретний заповіт – це документ, зміст якого відомий лише самому заповідачу. Він оформлюється у письмовій формі, підписується заповідачем і передається нотаріусу у запечатаному конверті з особистим підписом на ньому (ст. 1249 ЦК України).

Порядок оформлення:

- заповідач складає документ самостійно (без участі нотаріуса у

складанні тексту);

- підписує його власноруч і запечатує конверт;
- передає нотаріусу, який складає протокол прийняття секретного заповіту на зберігання;
- нотаріус видає заповідачу свідоцтво про прийняття заповіту на зберігання.

Після смерті заповідача:

- спадкоємці подають нотаріусу свідоцтво про смерть;
- нотаріус призначає день оголошення змісту заповіту;
- у присутності свідків конверт відкривається, і текст заповіту оголошується.

Якщо текст чітко виражає волю заповідача, він має юридичну силу як звичайний заповіт. У разі неоднозначностей допускається тлумачення змісту для встановлення справжнього наміру заповідача, але не зміна його суті.

Значення заповіту в цивільному обороті: забезпечує реалізацію права приватної власності навіть після смерті особи, дозволяє заповідачу вільно розпорядитися майном відповідно до власних переконань, сприяє уникненню конфліктів між спадкоємцями, оскільки чітко фіксує останню волю, є механізмом спадкового планування, що враховує інтереси сім'ї та захист майна, має соціальне значення, адже дозволяє спрямувати власність на суспільно корисні цілі (благодійні фонди, освітні установи, церкви тощо).

Заповіт – це особистий акт свободи волевиявлення, який поєднує правову і моральну природу. Він виступає важливим інструментом розпорядження приватною власністю після смерті особи, забезпечуючи наступність майнових прав, справедливий розподіл спадщини та стабільність цивільного обороту.

Різновиди заповітів – умовний, спільний і секретний – дають змогу громадянину найповніше реалізувати свої інтереси, обрати зручну форму оформлення своєї останньої волі й гарантувати дотримання її після смерті.

Таким чином, інститут заповіту є не лише формою спадкування, а й проявом людської автономії, правосвідомості та культури правового мислення.

Список використаних джерел

1. Обушенко Н.М. Правова природа спадкового договору *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.) ; у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. II. С. 157-158.
2. Pryputen D. Manzhula A., Mezhevskaya L. State competition policy: concept, legal regulation and mechanisms of its implementation. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4, № 1. P. 271-275.